

Kunnskapsdepartementet (KD)
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Vår ref:
24/00967-2

Saksbehandler:
Hilde Silkoset

Dato:
7. februar 2025

Svar på høring - NOU 2024: 20 Det digitale (i) livet - balansert oppvekst i skjermens tid

Barneombudet viser til høringsbrev datert 11. november 2024 om Det digitale (i) livet – Balansert oppvekst i skjermens tid (Skjermbrukutvalget). Vi takker for muligheten til å komme med innspill og viser også til tidligere innsendt innspill datert 1. juli 2024 om plikten til å vurdere barnets beste og gjøre barnrettighetsvurderinger.¹ Vi vil takke utvalget for å ha gjennomgått tilgjengelig forskning om barn og unges skjermbruk. Vi vil videre berømme utvalget for å ha innhentet barn og unges meninger via ekspertgruppen og at deres meninger har kommet til uttrykk gjennomgående i utredningen.

Barneombudets overordnede innspill:

- Vi støtter utvalgets anbefaling med å utrede hvordan myndighetene kan sikre en reell aldersverifisering på plattformene. Utredningen må være basert på faglige råd og forankres i lovverket, og ikke defineres av leverandørene.
- Det er behov for et forskningsmiljø om barn og digitale medier som følger utviklingen over tid
- Vi savner tydeligere nasjonale råd om barn og unges skjermbruk med utgangspunkt i føre var- prinsippet
- Vi støtter utvalgets anbefaling om at Norge må prioritere arbeidet med å innføre EU-forordningen om digitale tjenester (DSA)
- Vi støtter utvalgets anbefaling om at myndighetene bør være en pådriver for internasjonal og effektiv regulering av avhengighetsskapende egenskaper ved sosiale medier og pengespill-lignende elementer i dataspill. Vi mener at plattformene selv også må ta mer ansvar og myndighetene må håndheve overtramp
- Staten må ta et større ansvar for digital infrastruktur og universell utforming
- Det er behov for en mer balansert bruk av digitale læremidler i skolen

¹ <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/brev-og-innspill/innspill-til-skjermbrukutvalget>

Det er et paradoks at Norge, som tar mål av seg til å bli verdens mest digitaliserte land, fortsatt har et svært begrenset kunnskapsgrunnlag å styre etter når det kommer til barn og unges digitale hverdag. Til tross for at det er lansert flere stortingsmeldinger og strategier de siste 10-15 årene.

Barneombudet har over flere år vært bekymret for de negative sidene ved digitale medier som barn og unge utsettes for, og har lenge arbeidet for at barn skal kunne ferdes trygt på nett. Strategien Rett på nett ble lansert i 2021 og skulle gi en tydelig føring for en overordnet, framtidsrettet, koordinert og helhetlig politikk om trygg digital oppvekst, hvor barn og unge har de samme rettighetene digitalt som ellers i livet. Vi hadde store forventninger til at myndighetene ville vise vilje til et reelt løft for å sikre barn en trygg digital oppvekst. Fire år etter lansering, ser vi fortsatt få konkrete resultater.

Realiteten er at digitaliseringen av barn og unges liv både på skolen og på fritiden har gått under radaren til en hel nasjon siden smarttelefonene og ipadene for alvor gjorde sitt inntog rundt 2010. Det er først de siste få årene at myndighetene har tatt inn over seg hvor stor plass skjermen har fått i våre liv. Det store spørsmålet nå er hva digitaliseringen har gjort med barna våre og hvordan hverdagen med skjerm påvirker dem.

Det er med andre ord på høy tid at arbeidet for en trygg digital oppvekst blir realisert. Etter flere år som prøvekaniner i et digitalt eksperiment, skylder vi barn og unge å vise handlekraft og iverksette konkrete tiltak.

Aldersverifisering

Barneombudet støtter ikke utvalgets forslag om at det er leverandørene selv som er best skikket til å sette aldersgrenser for sine tjenester. Leverandørene har sterke økonomiske motiver for å holde barn og unge på plattformene sine lengst mulig, og det er etter vår mening ingen grunn til å tro at disse aktørene er best skikket til å vurdere hvilke aldersgrenser som passer for sine tjenester. Vi mener aldersgrenser bør settes av et uavhengig organ uten bindinger til teknologileverandørene, utarbeides på bakgrunn av faglige råd og forankres i lovverket.

Skjermbrukutvalget skriver at «Utvalget støtter regjeringens arbeid med å utrede hvordan man kan sikre trygg og reell aldersverifisering på plattformene. I dette arbeidet er det sentralt å sikre at barn og unges rettigheter ivaretas. Rettighetene til personvern, deltagelse, og beskyttelse må balanseres.» Det er positivt at utvalget er opptatt av at barn og unges rettigheter må ivaretas i arbeidet med å finne løsninger for aldersverifisering. Vi minner om at myndigheter og beslutningstagere har plikt til å gjøre barnrettighetsvurderinger når beslutninger tas på vegne av barn og unge, og viser til tidligere omtalt innspill fra Barneombudet som omhandler dette. Aldersverifisering er et inngripende tiltak. Derfor er det viktig å gjøre gode barnets beste-vurderinger og vekte barnas rett til deltagelse, ytringsfrihet og informasjon opp mot deres rett til beskyttelse og personvern.

Behov for et nasjonalt forskningsmiljø

Til tross for at utvalget påpeker at utredningen er basert på studier som ligger øverst i «evidenspyramiden», har det meste av den tilgjengelige forskningen utvalget viser til, ikke kunnet gi svar på spørsmålet om skjermbruk påvirker helse, livskvalitet, læring og oppvekst.

Barneombudet har lenge ment at det er behov for mer kunnskap for å bedre forstå hvordan digitale medier påvirker barn og unges liv. Forskningen i Norge er svært fragmentert, lite langsiktig og gis lite prioritet.

Det medfører at en del av tiltakene som settes inn ikke er kunnskapsbasert, og at konsekvensene av dem kan være usikre. Vi hadde derfor store forventninger til at Skjermbrukutvalgets utredning ville gi et bedre kunnskapsgrunnlag om hvordan barn og unges skjermbruk i barnehage, skole og fritid påvirker helse, livskvalitet, læring og oppvekst. Dessverre opplever vi å stå igjen med nesten like mange spørsmål om barns skjermbruk som før.

Det er bred enighet om nødvendigheten av mer forskning og et stort behov for mer kunnskap i politikktutforming og i praksisfeltet. I tillegg til Barneombudet, er dette trukket frem av forskere på feltet, medieskadelighetsutvalget,² FNs barnekomite, Folkehelseinstituttet,³ og nå også Skjermbrukutvalget. Barneombudet mener derfor at det er på høy tid at det etableres et forskningsprogram om barn, unge og digitale medier med et langsiktig perspektiv. Det bør i tillegg etableres et tverrfaglig forskningsmiljø/-senter knyttet til et universitets- eller høgskolemiljø som har som oppdrag å produsere og formidle tverrfaglig forskning om barn og digitale medier.

Behov for tydeligere råd med utgangspunkt i føre var – prinsippet

Vi er bekymret for hva barn og unge går glipp av utviklingsmessig når skjermen tar stor plass i livene deres. Siden forskningen er utydelig og det mangler følgeforskning over lang tid, må vi lene oss på hva vi vet er bra for barns grunnleggende behov og for at de skal få god helse, livskvalitet, læring og oppvekst. Etter vårt syn kan vi ikke vente på at forskningen skal gi oss alle svarene, og vi har nok kunnskap til å ta i bruk føre var-prinsippet. Dette perspektivet er så og si helt fraværende i utredningen.

Vi hadde håpet at Skjermbrukutvalget ville komme med forslag til tydeligere nasjonale råd slik vi blant annet ser at man har i Sverige. De svenske folkehelsemyndighetene mener at skjermen stjeler for mye av barnas tid, ødelegger søvnen og kan være negativ for helsen.⁴ På bakgrunn av dette har de kommet med konkrete anbefalinger⁵ for hvor lenge ulike aldersgrupper kan se på skjerm pr. dag.

² NOU 2021: 3 Barneliv foran, bak og i skjermen— Utvalg for beskyttelse av barn og unge mot skadelig medieinnhold – med særlig vekt på pornografisk og seksualisert innhold

³ Folkehelseinstituttet. (2024). Skjermbruks påvirkning på barn og ungdoms emosjonelle, kognitive og motoriske utvikling: en parapyoversikt. <https://www.fhi.no/publ/2024/skjermbruks-pavirkning-pabarn-og-ungdoms-emosjonelle-kognitive-og-motoriske-utvikling/>

⁴ Digitale medier och barns och ungas hälsa – En kunskapssammanställning, Folkhälsomyndigheten, 2024

⁵ Rekommendationer för barns och ungas digitala medieanvändning, Folkhälsomyndigheten, 2024

Som Skjermbrukutvalget også peker på, er eksisterende råd fra norske myndigheter presentert på ulike nettsider og etater, noe som kan gjøre det vanskelig å finne frem til. Dessuten er ikke rådene alltid samstemte. Selv om det kan forklares med at rådene kan ha ulikt faglig utgangspunkt, er vi enige med utvalget om at det kan virke forvirrende. Vi mener derfor at myndighetene bør utarbeide tydelige og samstemte råd om skjermbruk og samle de hos ett myndighetsorgan og gjøre det lett å finne frem til. Vi støtter også ekspertgruppen med ungdom sitt forslag om å samle all informasjon og veiledning om barn og unges skjermbruk ett sted, for eksempel ung.no.

Tydelige råd vil gjøre det enklere for foreldre å forklare barn hvorfor de setter grenser og kan bidra til å gjøre det enklere å lage felles regler for skjermbruk i klassen, vennegjengen o.l. Felles kjøreregler kan også redusere frykten for at barna skal bli sosialt ekskludert og er ofte lettere å opprettholde.

Myndighetene bør også gi veiledning til offentlige organer som er i kontakt med barn, som for eksempel skole og helsestasjon, slik at de kan veilede barn og foreldre til å ta gode valg om skjermbruk.

Vi oppfordrer myndighetene til å innta en føre-var-tilnærming både når det gjelder råd om skjermbruk til befolkningen generelt, og føringer for offentlig sektors innføring og bruk av teknologi.

Innføring av EU-forordningen om digitale tjenester (DSA)

Barneombudet støtter fullt ut utvalgets oppfordring til myndighetene om å høyt prioritere arbeidet med å gjennomføre EU-forordningen om digitale tjenester (DSA) i norsk rett. Innføring av DSA-regelverket vil være en stor bidragsyter for at barn får oppfylt sine rettigheter til å ha en trygg digital hverdag, og det er på høy tid at barn i Norge får den samme beskyttelsen digitalt som barna i resten av Europa.

Det er svært vanskelig å få oversikt over regelverket som omhandler barns digitale liv og hvem som håndhever det, da reglene er spredt på over ti lover og forskrifter. Vi har derfor store forventninger til at den kommende stortingsmeldingen om en trygg digital hverdag for barn og unge har en samkjørt og langsiktig tilnærming.

Myndighetene bør være pådriver for regulering og plattformene selv må ta mer ansvar

Vi støtter også anbefalingen om at myndighetene bør være en pådriver for internasjonal og effektiv regulering av avhengighetsskapende egenskaper ved sosiale medier og pengespill-lignende elementer i dataspill.

Myndighetene og plattformene selv har ansvar for å sørge for at barnets beste er et grunnleggende hensyn ved utvikling av all teknologi som berører barn. Plattformene som det er grunn til å forvente at barn vil gå inn på, bør ikke ha mekanismer som evighetsscrolling, autoplay og algoritmestyrt innhold. Vi vil også understreke at beskyttelse av barn og unge mot skadelig innhold og skadelig design ikke bare er noe myndighetene *bør* prioritere høyt i oppfølging av lovverket, det er en *plikt* myndighetene har etter barnekonvensjonen.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Vi mener det bør utredes en lovregulering av plattformenes ansvar for å fjerne innhold som er ulovlig eller skadelig for barn med tilstrekkelige hjemler og reelle håndhevingsmekanismer, om de ikke oppfyller sine forpliktelser.

Barneombudet mener, som andre høringsinstanser, at mandatet i større grad burde tatt opp i seg at digitale arenaer ikke er nøytrale. For å få et helhetlig bilde av barn og unges skjermbruk er det viktig å også se på plattformenes økonomiske insentiver. Lekkasje fra store teknologiselskaper viser at selskapene tar i bruk avhengighetsskapende teknologi for å holde barna foran skjermen på bekostning av deres helse.⁶ I tillegg utsettes barn for sterkt kommersielt press gjennom hele barndommen. Vi er derfor glade for at utvalget har valgt å belyse denne problemstillingen i et eget kapittel, men skulle gjerne sett flere konkrete tiltak for å adressere kommersialisering av barndommen, begrense innsamling av personopplysninger og den omfattende markedsføringen barn utsettes for på nett.

Staten må ta et større ansvar for digital infrastruktur og universell utforming

Elever i skolen har rett på en trygg digital hverdag. Utvalget har tydeliggjort at det er store forskjeller mellom kommunene på digitale løsninger og digital kompetanse. Variasjonen vises både blant lærere og skoleeiere, og fører til ulik ressursbruk for å håndtere personvern, sikkerhet og innholdsbegrensninger. Dette resulterer i store forskjeller i hvilken undervisning som tilbys norske skolebarn, både faglig og digitalt. Barneombudet mener derfor at staten må ta et større ansvar for digital infrastruktur og universell utforming slik at tilbudet til elevene ikke blir avhengig av økonomi og kompetanse i hver enkelt kommune.

Alle kommuner og fylkeskommuner bør ha installert filter og sperrer som beskytter barn mot skadelig innhold. Det finnes i dag allerede en veileder, men den gir ikke tydelige nok anbefalinger for de ulike klassetrinnene. For elever på barnetrinnet som tar med seg enhetene hjem, bør det installeres filter på enhetene som regulerer hva elevene får tilgang til. Det er behov for styring av innhold på skolens digitale enheter, slik at elevene blir beskyttet på sine digitale skoleverktøy.

Det er behov for en mer balansert bruk av læremidler i skolen

Digitale ferdigheter er en viktig forutsetning for videre læring og for aktiv deltakelse i et arbeidsliv og et samfunn i stadig endring. Den digitale utviklingen har endret mange av premissene for lesing, skriving, regning og muntlige uttrykksformer. Derfor er digitale ferdigheter en naturlig del av grunnlaget for læringsarbeid både i og på tvers av faglige emner.

Men det er grunn til å rope varsku når undersøkelser viser at elevenes ferdigheter i lesing og skriving har blitt svakere i takt med innføringen av mer digital undervisning i norsk skole. Innføringen av digital undervisning har i liten grad vært forankret i forskning og har hatt lite oppmerksomhet på elevenes læringsutbytte.

⁶ TikTok executives know about app's effect on teens, lawsuit documents allege, npr.org, 2024
<https://www.npr.org/2024/10/11/g-s1-27676/tiktok-redacted-documents-in-teen-safety-lawsuit-revealed>

Det er behov for en mer balansert bruk av læremidler i skolen, hvor fysiske bøker og digitale læremidler benyttes med utgangspunkt i hva som gir best læring. Diskusjonen om skjerm og lesing må handle om å ta informerte valg om når elevene bør lese digitalt og når de bør lese på papir. Lærerens valg om læremidler må tas med utgangspunkt i hva formålet med lesingen er, teksttypen og elevenes individuelle behov.

Høringssvaret er sendt inn via Kunnskapsdepartementets digitale skjema for høringsinnspill.

Med vennlig hilsen

Mina Gerhardsen
barneombud

Hilde Silkoset
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.